

שיעורי "ליל שישי" בישבה"ק ברכת יצחק שנה י"א פרשת ויגש ערב לחבירו לשחררו ממאסר האם שייך לקנות עבירות של חבירו

התחייב שאם יתפס חברו ישחררו

א. מעשה בראובן שהציע לשמעון לטייל עמו במדינה מסויימת, אך אביו של שמעון אסר על בנו לצאת למקום בזה, באשר שמע, שבמקום זה מידי פעם טופלים על תיירים עלילות שוא, ונותנים אותם בבית הסוהר, למען יפדום בדמים מרובים, ראובן לא אמר נואש, והבטיח לאביו של שמעון, שאם חלילה יאונה לשמעון רע מחמת השלטונות הוא מתחייב להחזירו לחיק משפחתו. ואכן יצאו השנים לטייל, ולרוע מזלם נתפס שמעון בידי השלטונות בתואנה שעשה עבירה כלשהי האסורה על פי חוק מדינתם, ראובן עמד בהבטחתו, וטען בפני השלטונות שהוא העבריין והקולר נתון רק בו ולא בשמעון, אי לכך שיחררו את שמעון ונתנו הקולר על צוארי ראובן, שמעון הפליג לדרכו, וחזר אל משפחתו, אלא שראובן שלח מבית האסורים תביעה שידאג ראובן לשכור עבורו עורך דין וישלם עבורו כל הוצאות המשפט הכרוכים בהסתבכות זו, או שישוב חזרה לארץ זו ויטען שהוא העבריין ולא חבירו, נענה ראובן ואמר, הרי אתה התחייבת להחזירני אל חיק משפחתי, וא"כ מה שתלית הקולר על צואריך נובע מחמת שהתחייבת מראש בדבר זה, וממילא איני חייב לשאת בהוצאות המשפט שלך.

ב. וראשית יל"ע במהות ההתחייבות זו, שהרי לא מצינו התחייבות לעשות פעולה (כדקי"ל גבי פועל שיכול לחזור בו בחצי היום), וע"ע בערוך השולחן (חו"מ סי' קל"א סעיף י"א) שכתב שערבות שייך רק באופן שהערב מתחייב לשלם, אבל אם אומר הערב למלוה שאני מתחייב להביא בפניך את הלוח באם יתחמק מלפרוע אפי' שעשו קנין ע"ז, אינו חייב בכך, דהוי אסמכתא. אך הנה לגבי יהודה מצינו שנתחייב להחזיר את בנימין אצל אביו, ובגמ' בב"ב (דף קע"ג ב') רוצה ללמוד מכאן דין ערבות, וא"כ נמצא ששייך להתחייב מדין ערבות (אלא שהגמ' דוחה שיהודה היה ערב קבלן ואנו מחפשים מקור לחיוב של ערב רגיל).

ואמנם גם במעשה דיהודה יש לברר מה שייך ערבות בזה, והרי יהודה עצמו קיבל את בנימין וא"כ דומה יותר הדבר ללוח עצמו. ונחלקו הראשונים בב"ב (שם) בענין זה. הריטב"א ביאר בשם רבו שבאמת לא היה בכוננת הגמ' ללמוד דין ערבות אלא אסמכתא בעלמא הוא. אך הריטב"א עצמו ביאר שבזה שיעקב נתן את בנימין ליהודה ושאר האחים, הרי יהודה נעשה ערב עבור כל האחים. (וע"ע בשו"ת הרשב"א המיוחסות סי' רכ"ה, ובחכמת שלמה חו"מ סי' קל"א מהלך נאה בענין).

ומדבריהם עולה, שהיחס אל בנימין היה כנתינת ממון, והיינו שיעקב נתן את בנימין לשאר האחים ע"מ שיורידוהו למצרים. וא"כ דבר זה שייך רק בענין זה, אבל במקרה שלפנינו, ששמעון לא ניתן לחבירו, אלא רק הצטרף עמו, הרי ראובן לא חייב מעיקר הדין לפדותו, הגם שהבטיח לעשות כן. אבל עדיין יש

לדון במקרה שראובן נתן נפשו בקולר, אפילו שלא היה חייב מדינא, האם מחובתו של שמעון להציל את ראובן מכיון שניצל על ידו (מלבד המצוה של פדיון שבויים).

פסק המהר"ם חביב שחייב הניצול לפדות את מצילו

ג. שאלה כעין זו הובאה בשו"ת מהר"ם חביב (סי' ר"נ) ותוכן השאלה היה, בנימין נתפס לגנב וחייבו השופט שיהיה עבד, ומכיון שיהודה נשבע לאביו של בנימין להשיבו אליו, ביקש מהשופט לקחתו לעבד עד אשר ישוב בנימין אצל אביו, ולאחמ"כ ישוב בנימין ויהודה יצא, כשראה בנימין ששחררוהו טען ואמר שלא רוצה לשוב לשבי, וכיון שאחי ערב בעדי מזלי גרם, ואולי הייתי מרקד לפני השופט והיה מוצא שעת רצון ופוטרני, ומנגד טוענים אחיו שכיון שהוא זה שנתפס עליו לשוב ולשים נפשו בקולר, האם צדקו דברי בנימין.

והשיב מהר"ם חביב שהדין עם יהודה, וחייב בנימין לשוב אל הכלא, שהגם שקי"ל לגבי ממון שפורע חובו של חברו פטור מלשלם, אך הטעם לכך שיכול הלוה לומר שהיה מוצא דרך להפטר מלשלם, אבל כאן לא יכול בנימין לומר שהיה מוצא דרך להפטר, ומנה שם כמה טעמים, ונזכיר חלק מהם, א' שבמקום שברי הזיקא, לא יכול לומר שהיה יכול להפטר, וכאן הרי זה ברי הזיקא, כמבואר בשו"ע (יו"ד סו"ס רנ"ב בהגהה). ב' שכל מה שאמרו שפורע חובו של חברו פטור מלשלם דמצי אמר שהיה מפייס את המלוה ואזי נפטר מן החוב, לא מדובר בפורע חובו לגוי, שלא היה מתרצה אלא בכסף. ג' קי"ל המציל עצמו בממון חברו חייב לשלם (כמבואר בחו"מ סי' שפ"ח) וא"כ אילו בנימין היה מציל עצמו בממונו של יהודה ודאי שהיה חייב לשלם, כ"ש כאן שמציל עצמו בגופו של יהודה יש לו לשלם עת"ד.

ומבואר בדבריו שהגם שיהודה עשה כן מחמת התחיבותו כלפי אביו, מ"מ כיון שנהנה מממונו הרי הוא חייב לדאוג להוציא את יהודה מבית האסורים. וכן נחשב בנימין כמציל עצמו בגופו של יהודה הגם שיהודה עשה כן מחמת שבועתו לאביו.

האם שייך לקנות עבירות של חברו

ד. בספר איילת השחר עה"ת (בפרשתנו) הביא מעשה שהיה בזמן המהרש"א שאדם אחד ראה את חברו שהוא עצוב, לשאלתו למה נפלו פניו, השיב, שעבר עבירה מסוימת ולכן הוא עצוב. אמר לו הנני נכון לקנות ממך את העבירה תמורת סכום כסף, (שהמוכר יתן לקונה) נענה החוטא ומכר לו העבירה במדים מרובים. לימים שבקו שניהן חיים לכל חי, ובב"ד של מעלה נתבע הקונה על חטאו של חברו, השיב הלה, הרי לא עברתי עבירה זו, השיבו כנגדו והרי קנית מידיך את העבירה, טען הלה לא התכוונתי אלא רק לפייסו כאשר ראיתיו שהוא עצוב. ומשמי שלחו שאלה זו למהרש"א (מכיון שבשמים פוסקים לפי הדעת תורה של הארץ), והצדיק המהרש"א את דברי המוכר.

והנה מבואר בקדושין (דף ל"א ב') שיש מצוה לבן לכבד את אביו גם לאחר מותו, ומשום כך אם אומר דבר שמועה בשם אביו, יאמר כך אמר אבי הריני כפרת משכבו. וברש"י (שם) פירש עלי ראוי לבוא כל רע הראוי לבוא על נפשו. מכאן נשאלה השאלה לגבי אדם שהיה יודע שאביו שנפטר לא היה מהצדיקים הגדולים, וחשש לומר הריני כפרת משכבו, באשר חשש שמקלל עצמו, האם יש לו לחוש לכך.

ובשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' י"ז-כ) הביא מהגר"מ פינשטין זצ"ל שאין לו לחוש לכך, מכיון שאין אמירה זו אלא דרך כבוד, והיבא מהמשנה בנגעים (פ"ב מ"א) א"ר ישמעאל בני ישראל אני כפרתם. והרמב"ם (בפהמ"ש) ביאר שאמירה זו היא דרך כבוד שמראה שאוהב את ישראל.

אך הבצל החכמה השיג ע"ז שבגמ' בסנהדרין (דף מ"ח ב') מבואר שכל הקללות שהיו ראויין לחול על ראש יואב, נתקיימו בזרעו של דוד, מפני שקיבלם שלמה עליו. וכן מבואר בספורנו על האמור אצל רבקה שאמרה ליעקב עלי קללתך בני, שאם יאונה לו רע לוקחת זאת על עצמה. (ודלא כהתרגום יע"ש). ואין לומר שאין לו לחוש לומר הריני כפרת משכבו, משום שהוא מהשפה ולחוץ, שהאיך יתקנו חז"ל תקנה שיאמר אדם רק בשפתיו ולבו בל עמו.

ומפסק דינו של המהרש"א אנו למדים שאכן אפשר ליטול עונות חברו, אך אולי המהרש"א דיבר רק באופן שנעשה קנין, ולא בדברים בעלמא.

ה. אך הנה הנצי"ב (בעמק שאלה מקץ פל"א אות ב') ביאר את ההתחייבות של יהודה לאביו יעקב, שהנה יעקב חשש מנזק שעלול לקרוא לבנימין, הן בדרך והן במצרים, מכיון שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ואין הקטרוג אלא מחמת חטא, וע"ז התערב יהודה ללשם עונות בנימין אם יתחייב בידי אדם כמעשה דגביע, ואם בידי שמים. (ובזה פירש הפסוק, "מידי תערבנו-את עונותיו, מידי תבקשנו-את גופו) עי"ש באריכות. ומכאן שניתן לקנות את העבירות של זולתו.

ובאילת השחר (שם) הביא מפירוש המלבי"ם עה"פ ויאמר ראובן את שני בני תמית, שלכאורה צ"ב וכי יהיה מותר ליעקב להמית את בני ראובן באם לא יחזיר את בנימין, אלא הכוונה שיעקב חשש שחטא בכך ששלח את יוסף ומשעון למקום סכנה, ואשר ע"כ חפץ להמנע מלשלוח את בנימין שלא יחטא עוד, וע"כ השיב ראובן שלוקח החטא הזה על עצמו, וממילא ימותו בניו. ורואים א"כ ששייך לקחת חטא של אחרים.

עוד הביא מהספר חסידים (אות תמ"ה) שאחד קנה חלום רע ומת, וכן אחד קנה חולי של חברו ומת. ורואים ששייך לעשות קנין על עבירות וחולאים.